

Elk jong paard heeft onder het tandvlees ongeveer twaalf centimeter kies 'op voorraad'

Dierenarts Jan Kroes heeft zich gespecialiseerd in de paardenmond. Hij vertelt over de verschillende gebitsproblemen waar paarden last van kunnen hebben. 'Regelmatige controle kan veel leed besparen.'

TEKST EN FOTO'S: JANINE VERSCHURE

Toen Jan Kroes begon als dierenarts, viel het hem op dat er nogal wat problemen waren in de paardenmond. 'Pijnlijke monden, paarden met ontstoken tanden en eigenaren die het ook allemaal niet meer wisten', vertelt hij. 'Ik realiseerde me dat je als paardentandarts dankbaar werk doet. Dat was de reden dat ik naar Amerika vertrok voor de opleiding aan de Academy of Equine Dentistry', vertelt Kroes. 'In Europa is er geen vergelijkbare opleiding. Om aan de Academy of Equine Dentistry te mogen beginnen moet je al dierenarts zijn. Of je moet een opleiding met paarden gedaan hebben en veel ervaring met paarden hebben. Daarbij heb je goede referenties nodig van een dierenarts of gecertificeerde paardentandarts. Op die manier verzekert de opleiding zich ervan kwaliteit af te leveren. En dat is nodig. Want gebitsbehandeling is zeer specialistisch werk en een goede opleiding is daarvoor een vereiste.'

IN DE NATUUR...

'Als tandarts ben je veel preventief bezig', vertelt Kroes. 'Dat betekent scherpe randen en haken verwijderen en verhoogde kiezen vijlen om ervoor te zorgen dat de onder- en bovenkaak soepel over elkaar kunnen blijven bewegen. We halen wolfskiesjes weg en trekken soms kiezen. De laatste tijd zijn de meeste eigenaren wel doordrongen van het belang van ons werk, maar er zijn nog steeds mensen die zeggen: in de natuur gaat een paard toch ook niet naar de tandarts. Dat klopt inderdaad, maar die mensen vergeten vaak dat een paard in de natuur ook geen bit in hoeft. Bovendien richt de fokkerij zich op een bepaald exterieur en beweging, waarbij niet direct gelet wordt op het gebit. Hierdoor komen er steeds meer paarden met aanleg voor slechte gebitten. In de natuur geldt het recht van de sterkste. En als je gebit het niet meer doet omdat je niet meer kunt eten, ga je simpelweg dood. En dat is toch niet bepaald wat je je eigen paard toewenst?'

OP VOORRAAD

Elk jong paard heeft, verborgen onder het tandvlees, ongeveer twaalf centimeter kies 'op voorraad'. Elk jaar

schuift de kies drie millimeter uit de tandkas naar de oppervlakte om vervolgens af te slijten door het eten van met name ruwvoer. 'Een kies heeft gemiddeld zo'n zeventien jaar nodig om 'uit te zakken', vertelt Kroes. 'Na het tiende levensjaar vertraagt de groei, totdat de kies 'op' is. Dan noemen we het paard aftands. Als je dus bij een vierjarige een kies trekt, zit er nog een lange wortel aan. Terwijl je bij een paard van boven de vijftien nog maar een klein stukje trekt.'

EMAILLEPUNTEN EN HAKEN

Het is belangrijk dat de groei en het afslijten van de kiezen goed in de gaten wordt gehouden, want er gaat nogal eens wat mis. 'Als een kies in bijvoorbeeld de bovenkaak scheef staat, heeft dat gevolgen voor de daar tegenover liggende kies in de onderkaak. Die slijt dan namelijk ook verkeerd af en dat kan ervoor zorgen dat een paard problemen krijgt met eten. Bij de meeste paarden zien we na een jaar al scherpe randen op de zij-kanten van zijn kiezen. Dit zijn de zogenaamde emaillepunten. Deze ontstaan door het kauwproces. Wanneer je dus niet regelmatig, liefst jaarlijks, die scherpe punten verwijdert, worden ze steeds hoger en scherper. De zijwaarts malende (laterale) beweging die de kaak kan maken, wordt door die randen steeds kleiner waardoor het paard steeds moeilijker eet. Bovendien beschadigen die emaillepunten de wangen. Helemaal voor- en achteraan in de mond kunnen ook echte haken ontstaan. Haken kunnen lelijke wonden geven in de paardenmond. Ze beperken de voor-achterwaartse beweging van de onderkaak die nodig is voor een optimaal kauwproces. Daarbij is het naar voren bewegen van de onderkaak een belangrijk onderdeel van het nageven tijdens het rijden.'

DIASTEMA

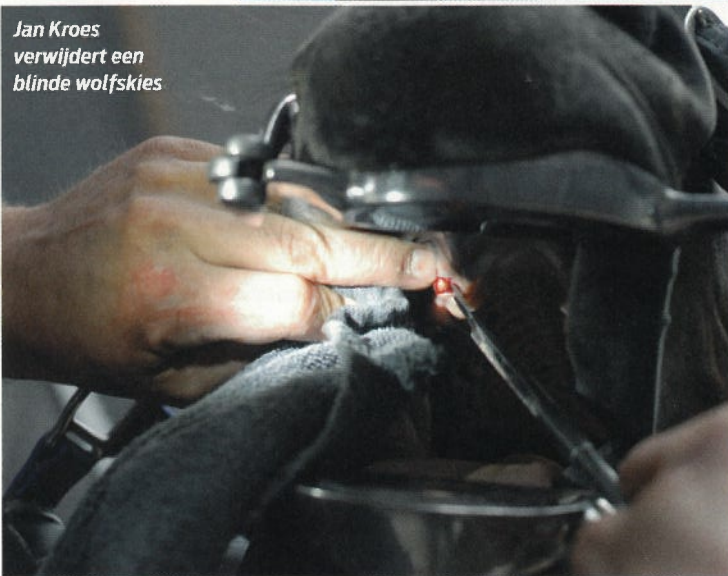
Een ander mondprobleem zijn diastema's. Dit zijn wigvormige openingen tussen de kiezen die ontstaan door onbalans in het gebit. Bij een goed gebit is de druk gelijk verdeeld over alle kiezen, bij een afwijkend gebit kan er teveel kracht op een kies komen. Daardoor kan die kies verplaatsen en komt er ruimte tussen de kiezen. Hier kan voer zich ophopen in deze ruimte. Door de malende beweging tijdens het eten, wordt het voer steeds verder omlaag geduwd en ontstaan ontstekingen van het tandvlees. Tandvleesontstekingen zijn bijzonder pijnlijk voor een paard en als je er niets aan doet, kan het leiden tot het oplossen van de wortels en uiteindelijk verlies van tanden. Als een paard eenmaal een diastema heeft, zal de tandarts de opening uitspuiten met een hogedruk apparaat en vervolgens proberen het gebit te corrigeren. Bij een jong paard kan een goede tandarts door kundig balanceren van het gebit ervoor zorgen dat het diastema verdwijnt.

GEBITSVERZORGING NOODZAAK

Jan Kroes: 'Als tandarts ben je veel preventief bezig. Regelmatige controle kan veel leed besparen.'

Jan Kroes verwijdert een blinde wolfskies

VAN DE GROND

Jan Kroes: 'Voor het goed functioneren van de kaakbeweging is het belangrijk dat een paard zijn hoofd omlaag houdt als hij eet. Dan zakt zijn onderkaak naar beneden en passen zijn kiezen precies op elkaar. Voer paarden liever niet uit een hooruif of een voerbak die op hoogte staat. Als je hem van de grond laat eten, kauwt hij veel effectiever.'

Omdat het paard verdooft is, kan de paardentandarts de kiezen machinaal vijlen.

ETR EN DOMINANTE KIEZEN

Een normale kies heeft een ruw oppervlak, bij ETR (excessive transverse ridges) is dit extremer dan normaal. Dat wil zeggen dat er golven met een scherpe bovenkant dwars op het kauwoppervlak van de kiezen ontstaan. Ze kunnen diastema's veroorzaken. Als een paard jong is, kun je dat redelijk gemakkelijk verhelpen door te vijlen. Jan: 'Een ander tandprobleem is een dominantie kies. Deze kan ontstaan wanneer een kies, bijvoorbeeld in de bovenkaak, niet voldoende afslijt. Dit gebeurt bijvoorbeeld als de tegenoverliggende kies in de onderkaak niet aanwezig is. Bij oudere paarden is het soms moeilijk om dit volledig te corrigeren, omdat er minder reservewortel aanwezig is. Daarom is het zo belangrijk dat je al bij een jong paard begint met regelmatige gebitsverzorging.'

WOLFSKIESJES

'Meestal komen deze kleine kiesjes door als het paard tussen de zes en twaalf maanden oud is. Niet elk paard krijgt wolfskiesjes en meestal zitten ze in de bovenkaak, maar er zijn ook paarden die zowel in de boven- als in de onderkaak wolfskiesjes hebben. Omdat ze zich bevinden voor de kiezenrij, op de plaats waar het bit hoort te liggen, kunnen ze veel problemen veroorzaken. Het verwijderen gebeurt onder sedatie en plaatselijke verdoving. Met een speciale priem worden de tandjes losgemaakt, waarna ze vrij simpel uit de tandkas gepakt kunnen worden.'

KIESEXTRACTIES

'Een tijd terug hadden we nog een kiesextractie', vertelt Jan. 'Een paard van 22 jaar met zulke ernstige ontstekingen dat de wortels van de tanden, bij wijze van spreken, vervangen waren door pus. Er zat niets anders op dan ze te trekken. Een week later belt die eigenaar me: hij kende zijn paard niet meer terug. Hij at weer hooi, begon aan te komen en had zijn levenslust weer terug.'

Kiesextracties zijn een specialiteit geworden van Jan Kroes. 'We voeren ze steeds meer uit bij staande paarden, daarvoor zijn nieuwe methodes ontwikkeld. Groot voordeel van staande extracties is dat het paard niet onder algehele narcose hoeft, maar kan blijven staan onder sedatie. Het bijkomen uit de narcose vormt toch altijd een risico en bovendien is het voor veel paarden, met name Friezen, niet goed om lang op hun rug te liggen. Wanneer een kies eruit moet? Als hij gebroken is, ernstig ontstoken is, als er kans op kaakontsteking aanwezig is of als er sprake is van voorhoofdholte-ontsteking.'

HYPERCEMENTOSE

'Hypercementose is een steeds vaker voorkomend probleem', zegt Jan Kroes, 'dat we met name bij IJslanders steeds vaker zien. In het normale gebit worden de tanden omgeven door een laagje cementum. Bij hypercementose wordt er teveel cementum gevormd waardoor de tanden langzaam oplossen. Omdat dit erg pijnlijk is, gaan de paarden vaak slecht eten en door het rottingsproces stinken ze behoorlijk uit hun mond. Helaas is er nog geen behandeling om dit proces te stoppen. De enige oplossing is het verwijderen van de slechte tanden. Maar de meeste paarden knappen daar erg goed van op, omdat de pijn in hun mond weg is.'

VERDOVEN

Hoewel sommige paarden ook zonder verdoving gebitsbehandeling goed toelaten, zijn er een paar belangrijke redenen om toch te kiezen voor sedatie. Ten eerste omdat de tandarts dan zijn werk nauwkeuriger kan doen. Daarnaast hebben veel paarden van nature de neiging om op de mondsperder te bijten. De kaakspier is heel krachtig en als het paard steeds probeert de mond te sluiten, kan dat een grote belasting op het kaakgewricht zijn. Tijdens sedatie is de drang tot het bijten veel minder. Ook maakt sedatie het mogelijk goed aandacht te besteden aan het achterste deel van de mond, dat is een wat gevoeliger deel om te behandelen. Ook laat het paard onder sedatie, de nacontrole van het gebit als de mondsperder uit is, veel beter toe. Hij is dan meer ontspannen. Jan: 'Een ander belangrijk punt is natuurlijk de veiligheid tijdens de behandeling van zowel de tandarts als het paard. Als je kiest voor een gebitsverzorging in plaats van een paardentandarts, vraag dan of diegene wel samenwerkt met een dierenarts. Dan kun je alsnog vragen om je paard te laten sederen door de dierenarts voor de behandeling.'

MEER WETEN OVER HET PAARDENGEBIT?

Dan is het Rondje Educatie over gebitsverzorging bij paarden op **donderdagavond 7 maart** misschien iets voor jou. Gebitsverzorging Paul Versluis komt naar het KNHS-centrum in Ermelo en legt alles uit over de werking en mogelijke problemen van het paardengebit. Veel problemen kunnen ook ontstaan door het bit en daarom worden ook het bit uitgebreid behandeld. *Hoe werken bidden? Hoe passen we een bit. En waar moet je op letten bij de keuze voor een bit?* Al deze vragen en nog veel meer komen in het Rondje Instructie aan de orde. De avond begint om 19.30uur en de kosten zijn € 15,- per persoon.

Aanmelden kan via accommodaties@knhs.nl. Meer informatie vind je op www.knhs.nl.

PROPPEN MALEN

Jan Kroes: 'Van een scherp randje of een haakje alleen gaat een paard geen proppen malen. Als je proppen voer vindt in de voerbak, durft je paard niet te eten omdat dat pijn doet. Ga er dan maar vanuit dat hij ernstigere problemen (ontstekingen) in zijn mond heeft.'

TONG

Jan Kroes: 'Nog een belangrijk aandachtspunt, het tongbeenskelet van het paard is erg kwetsbaar, als je tijdens een gebitsbehandeling te hard aan de tong zou trekken kan dit zelfs breken. Een goede paardentandarts is zich hiervan bewust en gaat voorzichtig om met de tong.'